

Հայ ժողովուրդի դարաւոր պատմութեան ամենէն յատկանշական երեւոյթներէն մէկը դարձած է՝ ազատ ու անկախ ապրելու կամքը, հայ նահապետներէն սկսեալ բռնապետներուն դէմ մղուած հերոսական կռիւներով:

1918-ի Մարտին Հայաստանի իրավիճակը օրէ օր կը վատթարանար: Երեւան լեցուած էր գաղթականներով, սովը կը սպառնար երկրին, Հայաստան կտրուած էր արտաքին աշխարհէն, իսկ ամենասուկալին թուրքերը Արեւելահայաստանն ալ գրաւելու սեմին էին: Պետք էր դիմել, կըտրուկ միջոցներու: Ազգային խորհուրդը *տիրքթաթոր* հռչկած էր Արամ Մանուկեանը որ ստանձնած էր հայրենիքին պաշտպանութիւնը: Ան իւրայատուկ կորովով մը ոտքի հանեց հայութեան բոլոր բեկորները:

21 Մայիսին թուրքերը կ'երեւին Սարդարապատի մօտերը, սակայն իրենց դիմաց կը գտնեն յաղթելու վճռակամութեամբ տոգորուած հայեր:

Հայերը կասեցնելու համար թուրքերուն դէպի Արեւելահայաստան թափանցումը, հարկ էր, որ երեք ճակատներով՝ Բաշ Ապարան, Սարդարապատ եւ Ղարաքիլիսա, դիմադրեն: Սարդարապատի եւ Բաշ

**ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ,
ԲԱՇ ԱՊԱՐԱՆԻ,
ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ
ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏՆԵՐԸ**

Ապարանի զոյգ հերոսամարտերուն ընդհանուր հրամանատարն էր Չօր. Մովսէս Սիլիկեան: Բաշ Ապարանին հրամանատարն էր Չօր. Դրօն, իսկ Սարդարապատի՝ Չօր. Դանիէլ Բէկ Փիրումեան:

Սարդարապատի կռիւները կը սկսին 21-22 Մայիսին: Թուրքը ամեն գնով կը փորձէր վճռական հարուած մը տալ հայերուն: 23 Մայիսին, երբ Չօր. Սիլիկեան տուաւ յարձակման հրամանը, ամբողջ օրը թնդանօթներու ձայնը չդադրեցաւ: Հայերը՝ այր, կին, երեխայ, ծերունի, կրօնական, գաղթական թէ զինուոր մէկ մարդու նման ոտքի կանգնած կը ճակատէին թշնամիին դէմ, «Ազատութիւն Կամ Մահ» վճռական կամքով:

Բաշ Ապարանին մէջ 23-28 Մայիս, հինգ հազարէ բաղկացած փորձառու ֆետայիներու եւ բանակայիներու ուժ մը, երկու կողմէ յարձակող թրքական բանակին դէմ ճակատեցաւ եւ յաղթեց: 23 Մայիսի գիշերը, երբ Դրօն հայկական բանակին յաղթանակը կը տեսնէ, կը հեռաձայնէ Չօր. Սիլիկեանին ըսելով. «Մերոնք ջարդեր են, մերոնք յաղթեր են»:

25 Մայիսին կը սկսին Ղարաքիլիսայի կռիւները: Ճակատամարտին հրամանատարն էր Չօր. Նազարբէկեան: Ամենուրեք թնդանօթներու ձայնը կը գոռար: Հայերուն զինամթերքը սպառելու վրայ էր, հետեւաբար կռուողները իրենց սուիներով սկսած էին կռուիլ թշնամիին դէմ: Սակայն երբ Սարդարապատի եւ Բաշ Ապարանի մէջ հայկական բանակին յաղթանակին լուրը կը հասնի, թուրքերը պարտուած եւ յուսալքուած զինադադար կը յայտարարեն: Կռիւները կը դադրին 28 Մայիսին: Նոյն օրը, Հայաստան իր անկախութիւնը հռչակելով հիմը կը դնէ Հայաստանի Հանրապետութեան:

4 Յունիսին Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ Պաթումի մէջ կը ստորագրուի հաշտութեան դաշնագիրը եւ Թուրքիա Հայաստանի անկախութիւնը ճանչցող առաջին պետութիւնը կ'ըլլայ:

ԹԻՒԸ ՊԱՏՐԱՍՏԵՆ՝ ՈՒՐԱՆ ԿԱՐԵԱՆ-ՏԻՐՈՒՔԵԱՆ
ՆԱԿՐԱԶԱՐՈՒՅԵՆ՝ ՈՒՅՅԻ ԲԵՇՈՒՅԵԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Հակառակ բոլշևիկ ռուսերու մեզի տուած խոստումին, թէ Հայաստան պիտի մնար անկախ եւ իրենք պիտի չմիջամտէին մեր գործերուն, սակայն ռուս ոստիկանները մեր մտաւորականները եւ քաղաքական գործիչները հաւաքեցին եւ բանտարկեցին: Բանտին մէջ բարբարոսութեամբ սպանեցին մեծ թիւով բանտարկեալներ, նոյնիսկ կացինահարեցին:

Հայ ժողովուրդը մէկ մարդու նման ոտքի ելաւ: 1921 Փետրուար 18-ին, յարձակեցաւ անսիրտ բոլշևիկ ռուսերու վրայ, քանդեց բանտի դռները ազատելով մեր մտաւորականները, որոնք ցրուեցան հայ տարագիր ժողովուրդին մէջ:

Անցեալին, թշնամին որքան ալ ուժեղ էր պարտուեցաւ հայ ազգէն ու ասկէ վերջ պիտի խոնարհի մեր բարձր ոգիին առջեւ: Մենք թէւ չարդուեցանք, բայց լուծեցինք մեր վրեժը ու ամենամեծ վրեժը, զոր կ'ուզենք լուծել թշնամիէն, մեր հայ մալն է:

Յաղթած կ'ըլլանք թշնամիին, երբ ո՛ր ալ գտնուինք՝ խօսինք, գրենք, կարդանք ու երգենք հայերէն, սիրենք մեր ազգը, հայրենիքը, եկեղեցին ու հայ դպրոցը, տեր կանգինք մեր մշակոյթին ու մեր արդար դատին:

Գ ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՈՎ ԲԱՌԵՐ

Փորձեցէ՛ք գտնել գ տառով սկսող բառերը եւ ամբողջացնել պարագայ քառակուսիները օգտուելով կողքին տրուած բացատրութենէն:

- 1.- Կովի ախոռ
- 2.- Սեւ լուր, բօթ
- 3.- Ազնիւ քար մը
- 4.- Պատանի սկաւուտ, գայլի ձագ
- 5.- Տառապանքի ճամբայ
- 6.- Դրամ պահելու արկղ
- 7.- Ազգատոհմ, սերունդ
- 8.- Գոյութեան կռիւ, գոյամարտ

1	Գ								
2	Գ								
3	Գ								
4	Գ								
5	Գ								
6	Գ								
7	Գ								
8	Գ								

ՀՈՄԱՆԻՇՆԵՐ ԿՐՆԱ՞Ք ԳՏՆԵԼ

Ձախ կողմի սիւնակի իւրաքանչիւր բառ միացո՛ւր աջ կողմի սիւնակի իր համապատասխան հոմանիշին:

թագաւոր	նուէր
ըմպելիք	թզուկ
գաւաթ	արքայ
ընծայ	բարձրորակ
գաճաճ	բաժակ
գոյն	աղմուկ
պարան	ժիր
ընտիր	խմիչք
ժխոր	երանգ
աշխոյժ	չուան

Քիչ մը ժպիտ

- Հրա՛կ, ինչո՞ւ թերթը սառնարանը դրիր:
- Աւելի թարմ լուրեր ունենալու համար

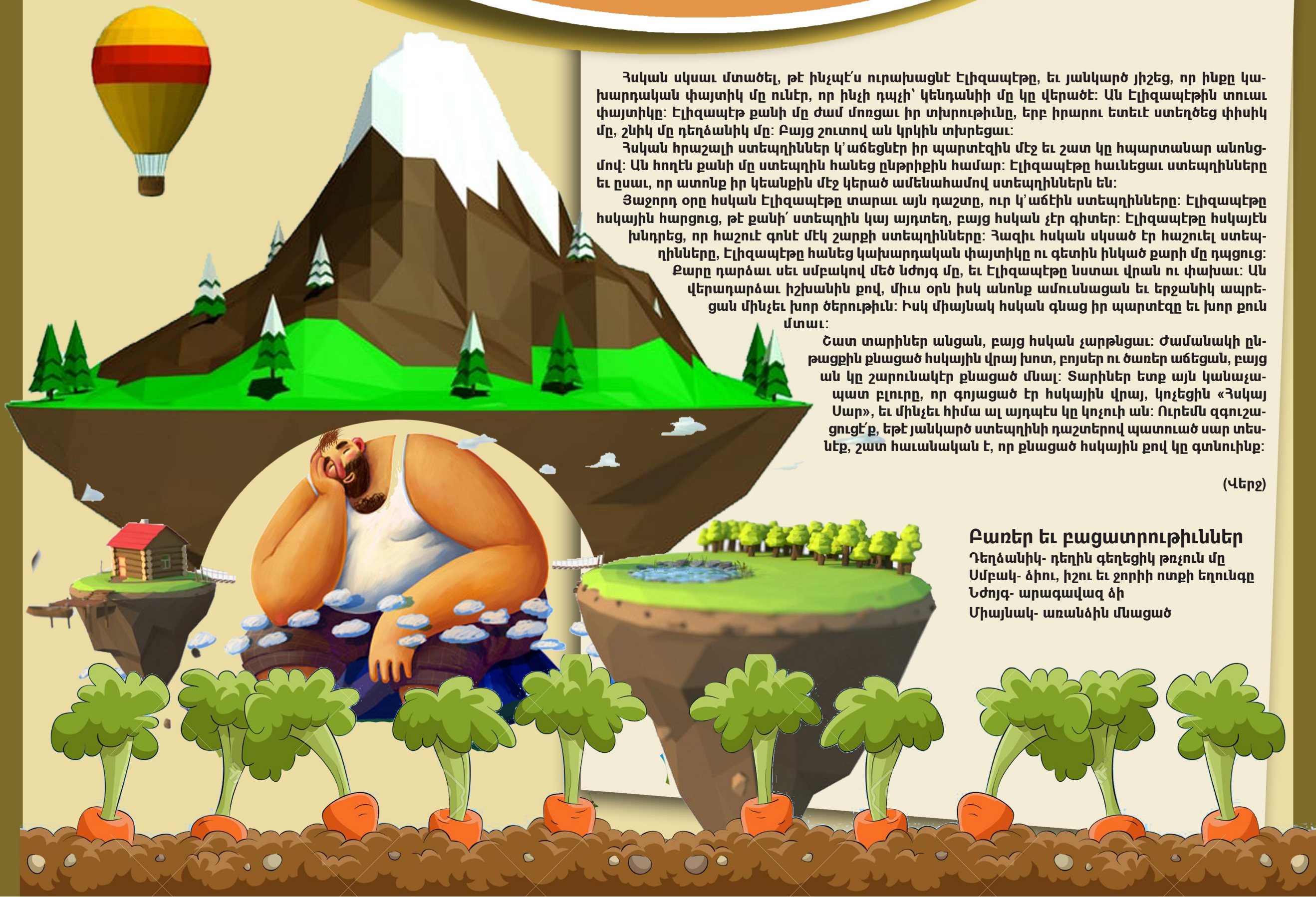
- Մամա՛, ինչո՞ւ մագերուդ մէջ ճերմակ թելեր կան:
- Իւրաքանչիւր անգամ որ չարութիւն կ'ընես իմ մագերես քանի մը թել կը ճերմկի:
- Ուրեմն մամա դուն շատ չա՛ր էիր, որ մեծ մամային բոլոր մագերը ճերմկած են:

Հանելուկ

Ձայն չունիմ, բայց ձեզի հետ կը խօսիմ, տերեւներ ունիմ, բայց ծառ չեմ, ողնաշար ունիմ, բայց մարդ չեմ: Ի՞նչ եմ ես:

(ձմպի)

ՀՍԿԱՆ ՈՐ ՍՏԵՊՂԻՆ ԿԸ ՀԱՇՈՒԷ

Հսկան սկսաւ մտածել, թէ ինչպէ՛ս ուրախացնէ Էլիզապէթը, եւ յանկարծ յիշեց, որ ինքը կախարդական փայտիկ մը ուներ, որ ինչի դպչի՝ կենդանիի մը կը վերածէ: Ան Էլիզապէթին տուաւ փայտիկը: Էլիզապէթ քանի մը ժամ մոռցաւ իր տխրութիւնը, երբ իրարու ետեւէ ստեղծեց փիսիկ մը, շնիկ մը դեղձանիկ մը: Բայց շուտով ան կրկին տխրեցաւ:

Հսկան հրաշալի ստեղծումներ կ'աճեցնէր իր պարտեզին մէջ եւ շատ կը հպարտանար անոնցմով: Ան հողէն քանի մը ստեղծում հանեց ընթրիքի համար: Էլիզապէթը հաւնեցաւ ստեղծումները եւ ըսաւ, որ ատոնք իր կեանքին մէջ կերած ամենահամով ստեղծումներն են:

Յաջորդ օրը հսկան Էլիզապէթը տարաւ այն դաշտը, ուր կ'աճէին ստեղծումները: Էլիզապէթը հսկային հարցուց, թէ քանի՛ ստեղծում կայ այդտեղ, բայց հսկան չէր գիտեր: Էլիզապէթը հսկայէն խնդրեց, որ հաշուէ գոնէ մէկ շարքի ստեղծումները: Հազիւ հսկան սկսած էր հաշուել ստեղծումները, Էլիզապէթը հանեց կախարդական փայտիկը ու գետին ինկած քարի մը դպցուց: Քարը դարձաւ սեւ սմբակով մեծ Նժոյգ մը, եւ Էլիզապէթը Նստաւ վրան ու փախաւ: Ան վերադարձաւ իշխանին քով, միւս օրն իսկ անոնք ամուսնացան եւ երջանիկ ապրեցան մինչեւ խոր ծերութիւն: Իսկ միայնակ հսկան գնաց իր պարտեզը եւ խոր քուն մտաւ:

Շատ տարիներ անցան, բայց հսկան չարթնցաւ: Ժամանակի ընթացքին քնացած հսկային վրայ խոտ, բոյսեր ու ծառեր աճեցան, բայց ան կը շարունակէր քնացած մնալ: Տարիներ ետք այն կանաչապատ բլուրը, որ գոյացած էր հսկային վրայ, կոչեցին «Հսկայ Սար», եւ մինչեւ հիմա ալ այդպէս կը կոչուի ան: Ուրեմն զգուշացուցէ՛ք, եթէ յանկարծ ստեղծումի դաշտերով պատուած սար տեսնէք, շատ հաւանական է, որ քնացած հսկային քով կը գտնուինք:

(Վերջ)

Բառեր եւ բացատրութիւններ
Դեղձանիկ- դեղին գեղեցիկ թռչուն մը
Սմբակ- ձիու, իշու եւ ջորիի ոտքի եղունգը
Նժոյգ- արագավազ ձի
Միայնակ- առանձին մնացած

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 101 ԱՄԵԱԿԸ

Երեւան մայրաքաղաքով եւ հազիւ 14000 քառ. քմ. տարածութեամբ փոքրիկ երկիր մըն էր մեր հայրենիքը երբ անկախ հռչակուեցաւ, բայց հետզհետէ ընդարձակուեցաւ եւ հասաւ մօտ 30000 քառ. քմ.-ի:

Հայաստանի խորհրդարանի, այսինքն երեսփոխանական ժողովի նախագահ էր Հայր Աբրահամ:

Երկու տարուան ընթացքին չորս կառավարութիւններ ունեցաւ մեր երկիրը: Առաջին կառավարութեան վարչապետն էր Յովհաննէս Զաչազունի, երկրորդ՝ Աղեքսանդր Խատիսեան, երրորդ՝ Համօ Օհանջանեան եւ վերջինը՝ Սիմոնը Վրացեան: Իսկ երկրորդ տարին կրթական նախարար Նիկոլ Աղբալեանի աշխատանքով կը հիմնուի պետական համալսարանը:

Հայ ժողովուրդի ազգային դրօշը եղաւ կարմիր, կապոյտ, նարնջագոյն:

Սեւրի դաշնագիրը

Երկու տարի շարունակ (1918-1920), հայ զինուորները կռուեցան հայրենիքի սահանները ընդարձակելու եւ վերջապէս յաջողեցան հայոց ձայնը լսելի դարձնելու մեծ պետութիւններու մօտ:

1920 Օգոստոս 10-ին, Ֆրանսայի մէջ տեղի ունեցաւ Սեւրի ժողովը: Այդ ժողովին Հայաստան պատուիրակութիւն մը դրկեց Աւետիս Ահարոնեանի նախագահութեամբ: Այդ ժողովին Թուրքիա ճանչցաւ Հայաստանի Հանրապետութիւնը եւ ստորագրուեցաւ դաշնագիր մը, որուն մէջ Հայաստանի տարածութիւնը 160000 քառ. քմ. կը ճշդուէր: Այս դաշնագիրը պատմութեան ծանօթ է Սեւրի դաշնագիր անունով, որ դժբախտաբար երբեք իրականութիւն չդարձաւ: Ըստ այս դաշնագիրին Կարինը, Վանը, Պիթիսն ու Տրապիզոնը Հայաստանի մաս պիտի կազմէին, սակայն չիրականացաւ այդ մէկը:

Հայաստանի Հանրապետութեան Անկումը

Թրքական բանակի սպաներէն մէկը՝ Մուսթաֆա Զեմալ, յեղաշրջում մը կատարեց Թուրքիոյ մէջ, ջնջեց սուլթանական իշխանութիւնը եւ հաստատեց թրքական հանրապետութիւն: Բոլշեւիկ Ռուսիան ուզեց իրեն կապել իր դրացի երկիրները, հետեւաբար Թուրքիոյ միանալով ուզեց Հայաստան իր տիրապետութեան տակ առնել: Ատրպէյճան տեղի տուաւ անոնց դիմադրութեան եւ բոլշեւիկ դարձաւ: Ուրեմն, մէկ կողմէն Թուրքիան միւս կողմէն Ռուսիան, ներսէն թաթարները փորձեցին տակն ու վրայ ընել մեր երկիրը, բայց ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ հայ ժողովուրդը կռուեցաւ պաշտպանելու վեց դարերու հայ ժողովուրդի արիւնով կերտուած այդ անկախութիւնը: Որքան բուռն էր պաշտպանութիւնը այնքան զօրաւոր էր թշնամին, հետեւաբար հայութիւնն ու Հայաստանը բարբարոս այդ թշնամիներու կոտորածէն փրկելու համար օրուան վարչապետ Սիմոն Վրացեան համաձայնութիւն մը գոյացուց Ռուսիոյ հետ 1920 Նոյեմբեր 29-ին, որով Հայաստան թէւ պիտի պահէր իր անկախութիւնը, բայց պիտի կոչուէր Խորհրդային, այսինքն Սովետական:

